

Petrenko S. Whose Truth? Toward the Question about the Centricity of Truth in Journalism. The article considers the category of truth as the most valuable characteristic of a journalist, the professional of media. In the article the category of the centricity of truth for a journalist as an individual and for the journalism in general is introduced. The centricity of truth is defined as a conscious desire for search of knowledge and delivery this knowledge about the world and the processes which going on in it to the society. This desire should be controled by truth as a primary value and criteria of moral and professional choice. Special attention is paid to the conflict between the centricity of truth and egoism. This concept explains the nature of the difficulties of doing moral choice for a journalist in modern society. The centricity of truth and egoism are diametrically opposed and mutually exclusive. Egoism produces its own «truth». Also, in the article the truth is considered as the basis of true publicism and the the concept of «journalism of truth» is introduced. The author asserts that the truth as one of the most important categories of social and communicative characteristics of journalism has to become a conscious value of a journalist and the formation of values and attitudes of a journalist is important and urgent task of modern journalism education.

Keywords: a truth, a journalism, a social communication, values, identity, mass information activities, the centricity of truth, professional standards in journalism, journalism of truth, the concept of truth, true publicism.

Адреса для листування: petrenko@ugi.edu.ua.

Стаття надійшла до редакції 10.05.2016.

УДК 007:304:070(430):342.951

Оксана Теребус – кандидат філологічних наук,
доцент кафедри соціальних комунікацій
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Законодавче регулювання професійної діяльності журналістів у Німеччині

У статті проаналізовано специфіку законодавчого забезпечення діяльності журналістів та засобів масової інформації Німеччини. Наголошено, що в основному діяльність журналістів, їхні права та обов'язки регулюються Конституцією ФРН. Важливу роль у дотриманні норм законів належить рішенням Федерального суду Німеччини. Спеціальних законів державного рівня щодо ЗМІ немає, а натомість є ряд законів, що діють на територіях федеральних земель. Свобода слова, інформації та преси також спирається на міжнародні джерела права, зокрема на Європейську конвенцію з прав людини, Загальну декларацію прав людини ООН, Хартію Європейського Союзу про основні права та ін. Правовий статус преси врегульований законами федеральних земель про пресу, у галузі телерадіомовлення повноваження, згідно з Конституцією ФРН, передані, за незначними винятками, федеральним землям.

Ключові слова: свобода ЗМІ, Конституція ФРН, федеральні закони, регулювання преси, радіо- та телевізійного мовлення.

Постановка наукової проблеми та її значення. В демократичних суспільствах перед журналістикою стоять важливі завдання зі збору, обробки та передачі інформації. Свобода ЗМІ – основа інших свобод і демократії в державі. Про справжню демократію можна судити за рівнем безпеки та захищеності журналістів, які мають повідомляти важливу для суспільства інформацію.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Теоретичне підґрунтя нашого дослідження склали колективні наукові праці, підручники, навчальні посібники вітчизняних та закордонних фахівців, що стосуються теоретичних і практичних аспектів правового захисту журналістів. Зокрема праці: «Теорія журналістики: етичні та правові засади діяльності засобів масової інформації» Т. Приступенко, «Медіаправо» Н. Петрової та В. Якубенка, «Законодавство про засоби масової інформації. Український та зарубіжний досвід» В. Іванова, «Політика і мас-медіа» Г. Штромайера, «Інформаційне законодавство країн Європи і Азії», «Суспільно-правове мовлення у Федеративній Республіці Німеччина» О. Хаб'юка та ін.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів. Журналісти не тільки інформують про беззаконня, а й виконують функцію контролю за владою, станом розбудови

громадянського суспільства, що не до вподоби тим, кого викривають ЗМІ. Тому кожен із представників «четвертої влади» повинен знати і вміти користуватися своїми правами та виконувати і дотримуватися своїх обов'язків. Український досвід підтверджує, що журналістам заважають нормально працювати, їх залякують, цензура блокує публікації важливих новин. І ця проблема стосується не лише вузького кола журналістів. Законодавство ФРН досить демократичне, що дозволяє ЗМІ успішно виконувати свої функції. Хоча й тут трапляються випадки порушень прав журналістів при виконанні ними своєї професійної діяльності.

Варто пам'ятати, що коли позбавляють якихось прав журналістів, то і, таким чином, позбавляють прав громадськість.

Європейський Союз заявляє про себе як про приклад для наслідування у справі забезпечення свободи преси і як про одну із зразкових структур глобального державного управління. Однак, незважаючи на те, що багато з його 28 країн-членів займають вищі позиції в міжнародних рейтингах свободи преси, існують серйозні проблеми, що підривають цю свободу, і виникають нові джерела загрози для неї.

Однією з найрозвиненіших країн ЄС є Німеччина, яка за показниками діяльності ЗМІ 2014 року займає 14 місце у рейтингу свободи слова, а 2015 року – 12 місце.

Керівник Академії Української Преси, професор Київського національного університету В. Іванов стверджує, що в основу принципів і механізмів регулювання медіа, що діють в Україні, закладені моделі, запозичені з німецького медіаправа. У Німеччині держава значно меншою мірою втручається в роботу ЗМІ, даючи галузі велику свободу саморегулювання [6]. В державі від працівників медіа не вимагається дипломів про здобуття професійної освіти, не потрібно спеціальних ліцензій на видання газет чи мовлення. Кожен, хто має фінансову можливість та односторонній, може заснувати своє видання чи телерадіокомпанію.

Людина в Німеччині захищена широким спектром основних прав і свобод. У випадку порушення цих прав вона може у найширшій формі звернутися за допомогою до судів. Свобода слова є невід'ємною складовою плюралістичної демократії і згідно з рішенням Федерального конституційного суду ФРН «як найбільш безпосередній прояв людської особистості у суспільстві є одним із найвищих прав людини взагалі» [8, с. 252].

Свобода слова, інформації та преси також опирається на міжнародні джерела права, зокрема на Європейську конвенцію з прав людини, Загальну декларацію прав людини ООН, Хартію Європейського Союзу про основні права та ін..

Обов'язковою для всіх земель та головним гарантом свободи слова, а також «центральною джерелом права для правових норм, що стосуються ЗМІ» [8, с. 251] у Німеччині є Стаття 5 Конституції, у якій сказано: «1. Кожна людина має право на висловлення й поширення власної думки в усній, письмовій та візуальній формі, на безперешкодне отримання інформації із усіх загальнодоступних джерел. Гарантується свобода друку, радіо- і телевізійних повідомлень. Цензура відсутня. 2. Ці права обмежуються загальними закономірностями про захист молоді та особистої гідності громадян» [6]. Перші два абзаци Статті 5 створюють конституційно-правову основу для свободи слова, інформації та преси в ФРН.

У Німеччині держава відіграє провідну роль як у розвитку преси, так і в розвитку суспільного мовлення. В країні немає федерального закону про пресу, зате кожна федеральна земля має власний закон стосовно друку. З 1960-х років у країні ведеться дискусія з приводу створення єдиного, «рамкового» федерального закону про пресу. У 1980-х роках у Бонні було розпочато підготовку відповідного законопроекту. Нині робота над цим законопроектом перенесена у Берлін, проте закон досі не прийнято.

Опираючись всього лише на одну статтю Конституції, німецькі журналісти у своїй діяльності чітко дотримуються рішень Федерального конституційного суду. У державній системі Федеративної Республіки Німеччини існує поділ державних повноважень між федеральним та земельним рівнями (останній складається з 16 земель). Згідно з Артикулом 30 Основного Закону ФРН саме федеральні землі є відповідальними за виконання державних повноважень та завдань, якщо Основний закон не містить інших положень. Згідно з № 2 абзацу 1 Статті 75 Конституції Німеччини держава має право видавати типові розпорядження щодо загальних правовідносин преси для законодавців у федеральних землях. Проте повноваження держави не заходять дуже далеко.

Правовий статус преси врегульований законами федеральних земель про пресу, вони достатньо уніфіковано регулюють основні правові свободи, завдання й вимоги преси. Впродовж кількох десятиліть у країні намагалися запровадити федеральний закон про пресу. Але всі спроби були марні і, як стверджують дослідники, це ставалося через опір преси, яка хотіла уникнути надмірної опіки з боку держави. Що далі, то створення такого закону ставало більш неможливим, бо федеральні закони за роки свого існування довели свою функціональність.

До основних положень, що прописані у федеральних законах, належать «положення і завдання преси, право преси на інформацію про діяльність органів влади, обов'язок співробітників преси проявляти сумлінність, обов'язок позначати платні публікації, особисті вимоги до головного редактора» [8, с. 254].

Законодавчі повноваження у галузі телерадіомовлення, згідно з Конституцією ФРН, передані, за незначними винятками, федеральним землям. Держава, відповідно до Статті 73 Конституції, має право видавати лише закони щодо міждержавних угод у сфері телерадіомовлення, а також щодо сфери телерадіокомунікації. Регулювання організації телерадіомовлення належить до компетенції федеральних земель.

Закони федеральних земель про ЗМІ з'явилися між 1980 та 1991 роками, за якими кожна федеральна земля має свій власний закон про ЗМІ, в яких прописано особливі умови діяльності державного (публічно-правового) та приватного телерадіомовлення.

1987 року з метою узгодження правових рамок, «... щоб забезпечити поширення програмного наповнення по всій Німеччині, переважно в галузі телебачення» [8, с. 237], для кращого регулювання положень щодо телерадіомовлення було створено державні договори федеральних земель, а також створено Державний договір про телерадіомовлення – «інструмент для визначення критеріїв, єдиних по всій країні, або правових рамок, узгоджених на всій території Німеччини» [8, с. 237].

Регулювання зв'язку та телерадіомовлення за кордоном належить до компетенції держави. Правові основи для публічно-правового телерадіомовлення формують закони федеральних земель про телерадіомовлення. Правові основи для приватного телерадіомовлення формують закони федеральних земель про ЗМІ. Ці закони містять зокрема положення щодо організації приватного телерадіомовлення та заснування інстанцій для контролю над приватним телерадіомовленням.

Держава і федеральні землі розподіляють між собою повноваження щодо регулювання мультимедійних служб. Основою для цього є «Закон про регулювання загальних умов для служб інформації та зв'язку» держави та Державний договір про медіа-служби федеральних земель.

У Німеччині важливе місце відіграють рішення Федерального конституційного суду. Зокрема рішення щодо телерадіомовлення, які дозволили створюватись та паралельно існувати як державному, так і приватному телерадіомовленню. Також рішеннями Федерального конституційного суду було узгоджено закони федеральних земель щодо телерадіомовлення з положеннями Конституції ФРН та інших законів.

Крім національного законодавства, у ФРН чітко дотримуються міжнародних норм та угод щодо свободи слова.

Чи не менш важливим у роботі журналістів є дотримання журналістських норм (журналістських стандартів) – правових та ціннісних основ журналістської діяльності. Німецькі дослідники виділяють формальні та соціальні норми [Політика]. До формальних норм відносять загальні правові норми (закони, кодекси, конституційно-правові норми), до соціальних норм відносять норми, які «не зафіксовані юридично, проте є загальноприйнятими і їх дотримуються засоби масової інформації та журналісти» [8, с. 106]. Соціальні норми, в свою чергу, поділяються на організаційні, в яких описуються зразки організаційної роботи редакцій, та професійні норми, що безпосередньо стосуються журналістів як представників однієї професії. Професійні норми містять етичні правила діяльності журналіста. У ФРН найголовніші професійні норми закріплені у «Публіцистичних правилах», або Кодексі преси Німецької ради преси.

Як бачимо, законодавство Німеччини чітко прописує свободи слова, преси, радіо- та телебачення, а також вільний доступ до інформації, відсутність цензури тощо. Незважаючи на вільну пресу та забезпечення захисту прав журналістів у одній з найрозвиненіших країн ЄС, Німеччині, трапляються випадки порушення прав: контролю за матеріалами, що публікуються, чи перешкоджання збору інформації.

У Німеччині вперше за більш ніж 50 років журналістам загрожує кримінальне переслідування за публікації, що нібито є державною таємницею відомостей. «The Guardian» повідомляє, що федеральна прокуратура Німеччини почала розслідування щодо журналістів блогу Netzpolitik.org, підозрюючи їх у державній зраді. Головними фігурантами скандалу стали берлінські журналісти: кореспондент М. Беккедаль (Markus Beckedahl) і головний редактор А. Майстер (Andre Meister). У своєму блозі команда з 30 людей (у числі яких обвинувачувани) регулярно публікують політичні матеріали, виступаючи проти будь-яких «обмежень свободи в Інтернеті». Приводом до переслідування стали статті від 25 лютого і 15 квітня 2015 року, написані на основі документів від таємного інформатора, що опинилися в розпорядженні Netzpolitik.org. «Ми опублікували закриті документи, в яких говориться, що спецслужби ФРН отримують більше прав і засобів для ведення стеження в інтернеті, в тому числі в соціальних мережах, – розповів М. Беккедаль в інтерв'ю телеканалу 3sat. – І якщо держава лише підсилює компетенції спецслужб, ми як журналісти не можемо мовчати» [6].

На захист німецьких журналістів висловилася представник ОБСЄ зі свободи ЗМІ Д. Міятович: «Загроза звинувачення в державній зраді має негативний вплив на журналістів, що займаються журналістськими розслідуваннями... у випадках можливих порушень правил конфіденційності або державної таємниці влада повинна утримуватися від переслідування ЗМІ, чия робота полягає у дослідженні та інформуванні про проблеми суспільного значення» [6].

Е. Машон, колишній агент британської розвідки, вважає, що німецька влада лукавить, стверджуючи, що однією з найважливіших цінностей є свобода слова і преси, бо протягом останніх десятиліть кожен, хто виступає з викриттями спецслужб, військових чиновників чи уряду, нерідко несе за це кримінальну відповідальність. І все ж співробітники ЗМІ досі перебували під захистом доктрини свободи преси, яка говорить, що журналіст працює в інтересах суспільства.

Заборону критичної публікації про Г. Шредера визнали порушенням свободи думок. Ще в липні Г. Шредер несподівано поставив у парламенті Німеччини питання про довіру уряду і програв. Партія Г. Шредера дострокові парламентські вибори прогнала, і він залишив пост глави уряду. Скандал вибухнув у грудні 2005 року, коли стало відомо, що экс-канцлер очолить комітет акціонерів компанії Nord Stream.

Політичні супротивники запідозрили Г. Шредера в особистій зацікавленості під час просування цього проекту. Бульварна газета «Bild», зокрема, процитувала ліберального політика К.-Л. Тіле: «А чи не хотів Герхард Шредер піти з поста канцлера, тому що йому надійшла більш прибуткова пропозиція?» Г. Шредер одразу подав до суду на газету «Bild» і видавництво «Axel Springer», якому вона належить. Суд у Гамбурзі виніс вердикт про заборону газеті друкувати подібні твердження. Видавництво звернулося з протестом до суду вищої інстанції – і знову прогало. Так, справа дійшла до Європейського суду з прав людини. Європейський суд з прав людини в Страсбурзі (ЄСПЛ) прийняв сторону німецького видавництва «Axel Springer» у справі за позовом экс-канцлера, зобов'язавши уряд Німеччини заплатити видавництву 41000 євро в якості компенсації.

Як бачимо, право на свободу слова забезпечується лише найвищими судовими інстанціями, коли справа йде про політичних діячів.

Висновки. Одна з найрозвиненіших країн ЄС, Німеччина, захищаючи права та інтереси журналістів на державному та федеральному рівні, створює сприятливі умови для свободи слова та інформації. Виконання законів контролюється як з боку держави, так і з боку Федерального конституційного суду ФРН. Недарма країна знаходиться на високих позиціях у рейтингу свободи слова. У Німеччині право на свободу слова захищене на найвищому законодавчому рівні, проте, як показує практика, й там трапляються випадки, коли журналістам забороняють поширювати ту чи ту інформацію. Свобода слова забезпечується тоді лише найвищими судовими інстанціями. Також почастишали випадки нападів та побиття журналістів, перешкоджання здійсненню зйомки, прослуховування телефонних дзвінків тощо.

Література

1. Білоус А. Політико-правові системи: світ і Україна : навч. посіб. / А. Білоус. – К. : Асоціація молодих українських політологів і політиків, 2000. – 200 с.
2. Іванов В. Законодавство про засоби масової інформації. Український та зарубіжний досвід / В. Іванов. – К. : Київ. ун-т, 1999. – 188 с.

3. Інформаційне законодавство : зб. законодавч. актів : у 6 т. / за заг. ред. Ю. Шемшученка. – Т. 4. Інформаційне законодавство країн Європи та Азії. – К. : ТОВ «Юридична думка», 2005. – 384 с.
4. Петрова Н., Якубенко В. Медіа право / Н. Петрова, В. Якубенко. – К. : ТОВ «Київська типографія», 2007. – 280 с.
5. Приступенко Т. Теорія журналістики: етичні та правові засади діяльності засобів масової інформації / Т. Приступенко. – К. : Інститут журналістики, 2004. – 375 с.
6. Прохасько М. Медійне законодавство Німеччини: 7 пунктів, що сприяють роботі ЗМІ [Електронний ресурс] / М. Прохасько. – Режим доступу : <http://imi.org.ua/print/40737-mediyne-zakonodavstvo-nimechchini>.
7. Хаб'юк О. Суспільно-правове мовлення у Федеративній Республіці Німеччина : науков. публ. Інституту економіки телерадіомовлення при Кьольнському університеті / О. Хаб'юк. – Кьольн, 2010. – 55 с.
8. Штромайер Г. Політика і мас-медіа / Г. Штромайер. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 303 с.

References

1. Bilous A. Polityko-pravovi systemy: svit i Ukraina : navch. posibn. / A. Bilous. – K. : Asotsiatsiia molodykh ukrainykykh politologiv i politykiv, 2000. – 200 s.
2. Ivanov V. Zakonodavstvo pro zasoby masovoyi informatsii. Ukrainykyj ta zarybizhnyj dosvid / V. Ivanov. – K. : Kyiv. un-t, 1999. – 188 s.
3. Informatsijne zakonodavstvo : zb. zakonodavch. aktiv : u 6 t. / Za zah. red. Ju. Shemshuchenka. – T. 4. Informatsijne zakonodavstvo krain Yevropy na Azii. – K. : TOV «Yurydychna dumka», 2005. – 384 s.
4. Petrova N., Yakubenko V. Mediapravo / N. Petrova, V. Yakubenko. – K. : TOV «Kyivska typhrafiia», 2007. – 280 s.
5. Prystupenko T. Teoriia zhurnalistyky: etychni ta pravovi zasady diialnosti zasobiv masovoi informatsii / T. Prystupenko. – K. : Instytut zhurnalistyky, 2004. – 375 s.
6. Prohasko M. Medijne zakonodavstvo Nimechchyny: 7 punktiv, shcho spryiaiat roboti ZMI [Elektronnyy resurs] / M. Prohasko. – Rezhyim dostupu : <http://imi.org.ua/print/40737-mediyne-zakonodavstvo-nimechchini>.
7. Khabiuk O. Suspilno-pravove movlenna u Federatyvnyj Respublitsi Nimechchyna : nauk. publ. Instytutu ekonomiky teleradiomovlennia pry Kolnskomu universyteti / O. Khabiuk. – Koln, 2010. – 55 s.
8. Shtromayer G. Polityka i mas-media / G. Shtromayer. – K. : Vyd. Dim «Kyievo-Mogylynska akademii», 2008. – 303 s.

Теребус О. Законодательное регулирование профессиональной деятельности журналистов в Германии. В статье проанализовано специфику законодательного обеспечения деятельности журналистов и средств массовой информации Германии. Подчеркнуто, что в основном деятельность журналистов, их права и обязанности регулируются Конституцией ФРГ. Важную роль в поддержании норм законов играют решения Федерального суда Германии. Специальных законов государственного уровня относительно СМИ нет, а есть ряд законов, которые действуют на территориях федеральных земель. Свобода слова, информации и прессы также опираются на международные источники права, в частности на Европейскую конвенцию по правам человека, Общую декларацию прав человека ООН, Хартию Европейского Союза об основных правах и т.д. Правовой статус прессы врегулирован законами федеральных земель о прессе, в отрасли телерадиовещания полномочия, согласно Конституции ФРГ, переданы, за незначительными исключениями, федеральным землям.

Ключевые слова: свобода СМИ, Конституция ФРГ, федеральные законы, регулирование прессы, радио- и телевизионного вещания.

Terebus O. Legal Regulation of Professional Activity of Journalists in Germany. The article analyzes the specific legal support of journalists and the media in Germany. Emphasized that most of the activities of journalists, their rights and obligations are governed by the Constitution of Germany. An important role in compliance with the regulations belongs to the Federal Court of Germany. Special laws on the state of media there, but instead there are a number of laws that applies to federal lands. Freedom of expression, information and media also relies on international sources of law, including the European Convention on Human Rights, the Universal Declaration of Human Rights of the UN, the European Union Charter of Fundamental Rights and others. The legal status of the press regulated federal laws on the press, in the field of broadcasting authority under the Constitution of Germany, passed, with rare exceptions, federal lands.

Keywords: media freedom, the Constitution of Germany, federal laws regulating the press, radio and television broadcasting.

Адреса для листування: oksana_tereб@ukr.net.

Стаття надійшла до редакції 28.05.2016.